

המושג של דם מיפקד פקיד

א) כתובות [דף ה:]: אבעיא להו; מהו לבעול בתחילה בשבת, דם מיפקד פקיד או חבורי מיחבר?

ב) שבת [קלג:]: אמר רב פפא הא אומנא דלא מייץ סכנה הוא ועברינן ליה. פשיטא! מדקא מחללי עליה שבתא סכנה הוא! מהו דתימא האי דם מיפקד פקיד קמ"ל חבורי מיחבר (מ"מ מתירין למצוין) כי לא עביד סכנה הוא (ואע"פ שאין מציצה חלק ממצות מילה, שרק החיתוך והפריעה הם מגוּף המצוה כי לא עביד סכנה הוא ופקוח נפש דוחה שבת).

ג) שבת [דף עה:]: ת"ר הצד חלזון והפוצעו אינו חייב אלא אחת (משום צידה) . . . וליחייב נמי משום נטילת נשמה? . . . מתעסק הוא אצל נטילת נשמה (רש"י – ולא היא מלאכת מחשבת שאינו מתכוין שימות).

תוס' ד"ה כי היכי: קשה לר"י, דמ"מ על נטילת הדם ליחייב משום נטילת נשמה . . . והשיב לו ר"ת דדם חלזון הראוי לצביע מיפקד פקיד ולא מיחייב על אותו הדם משום נטילת נשמה . . . אבל אין לפרש דנטילת נשמה היינו שמחליש אותו דבר שחובל בו, דגבי דם בתולים מה צריך לחלישות האשה? וגבי מילה מה צריך לחלישות התינוק, אלא לנטילת הדם קרי נטילת נשמה עכ"ל.

ובכתובות [דף ה:]: ד"ה דם מיפקד פקיד מבאר ר"ת בשינוי לשון קצת "דהוצאת דם חשיבה נטילת נשמה כי הדם הוא הנפש וכשנוטל מקצתו נוטל מקצת נשמה" עכ"ל.

מה שתירץ ר"ת, דדם חלזון שצובעין בו הוא "מיפקד פקיד" פירושו דהדם שצובעין בו הוא "דם" אחר מהדם שבגוף החלזון – כן הוא המציאות. הדם שצובעין בו תכלת אינו חלק מהדם שבמחזור הדם של החלזון אלא הפרשה מבלוטה ששם "מיפקד פקיד" ואין הנשמה תלויה בהפרשה זו

שבאמת אינו דם אלא כמו ריר, ודומה למורסה דמותר להוציאה בשבת אם אינו מכוון לעשות פתח.

(ד) לפי שיטתו של ר"ת אפשר להסביר המושג של דם מיפקד פקיד בדין בועל בתחילה בשבת אבל לא לענין מילה בשבת.

כמות הדם שבגוף האדם נחשבת ל"הדם הוא הנפש". להמעט או להפחית כמות הדם נחשב כנטילת נשמה ואיסורו מדאורייתא כתולדה דשוחט. כשעובר יוצא לאויר העולם כל הדם שבגופו נחשב כ"נשמתו" ועל נטילת אפי' מקצת דמו בשבת חייב משום נטילת נשמה.

אבל אם העובר נקבה, הרי בגזירת ד' ש"לא תוהו בראה לשבת יצרה" היא מחוייבת להנשא ולאבד טיפות דם אלו של דם בתולים וא"כ אין להחשיב דם בתולים כדם של "נשמתה" אלא מיפקד פקיד עד שיגיע הזמן להנשא ואז יצא דם זה המופקד אצלה מעת לידתה.

לפי הסבר זה יש להבין ה"מהו דתימא" בשבת קלג: הרי אפשר להחשיב דם מילה ג"כ כמיפקד פקיד מעת לידתו שהרי מחוייב הוא לאבד הדם מילה ע"פ גזירת ד' והברית שכרת עם אברהם אבינו. וא"כ דם זה והחבורה של מילה אע"פ שמסכן החיים של הבן שעליו "הורגנו כל היום", ג"כ לא נחשב כנטילת נשמה. לכאורה סברה זו לא נתקבלה, וההיתר של מילה בשבת בנוי על הסכנה אם לא ימצוץ הדם, שפיקוח נפש דוחה שבת ולא משום דהדם מיפקד פקיד.

ואין לדמות דם מילה לדם בתולים. איבוד דם בתולים הוי חוק הטבע לכל אשה יהודית או גויה ולכן אפשר להבין שדם זה אינו חלק מ"נשמתה".

אבל דם מילה הוא חלק ממחזור הדם של כל ילוד אשה. רק זרע אברהם (זרע יצחק ובני קטורה) חייבים לאבד דם זה ע"פ צווי ד' שנאמר אך ורק להם, ולכן נחשב כחבורי מיחבר ולא כמיפקד פקיד.